

В англійській комунікації мовленнєві формули запрошення є конвенціональним засобом передзавершального контакту та вживаються у комунікативній ситуації прощання. Вживаючи подібні псевдозапрошення, комуніканти реалізують стратегію позитивної ввічливості, спрямовану на демонстрацію уваги до співрозмовника, вираження симпатії та прояв зацікавленості до нього.

Перспективним вважаємо вивчення інших передзавершальних метакомунікативних одиниць у фінальному етапі діалогічної взаємодії.

SUMMARY

The article deals with the problem of usage of invitations in farewell discourse. Invitations are analyzed as regulators of final stage of dialogue interaction, before-final metacommunicative unit.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко І.С., Морозова Е.И. Дискурс как мыслекоммуникативное образование // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2003. - №586. – С. 33-38.
2. Безуглая Л.Р. К вопросу об исследовательском корпусе в прагмалингвистике // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2004. - №635. – С. 3-7.
3. Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Сер.6 Языкознание: РЖ РАН. ИНИОН Центр гуманитарных науч. информ. исслед. отд. Языкознания. - М. - 2003. - №3. – 178с.
4. Драздаускене М. – Л.А. Контактостанавливающая функция речи: Автореф. дис... канд. филол. наук. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 10с.
5. Гольдин В.Е. Этикет и речь. – Саратов: Саратовск. гос. ун-т, 1978. – 112с.
6. Почепцов Г.Г. Фатическая коммуникация // Семантика и прагматика синтаксических единств: Сб. ст. - Калинин: КГУ, 1981. – С. 52-60.
7. Формановская Н.И. Русский речевой этикет: лингвистический и методологический аспекты. – М.: Рус. яз., 1982. – 126с.
8. Жумагулова Б.С. Категория контактности между партнерами коммуникации: Автореф. дис... канд. филол. наук. – М., 1987. – 23с.
9. Чхетиани Т.Д. Лингвистические аспекты фактической метакоммуникации: Автореф. дис... канд. филол. наук. – Киев: КГПИ ин.яз., 1987. – 24с.
10. Wolfson, Nessa, Lynne D'Amico-Reisner, and Lisa Huber. How to arrange for social commitments in American English: the invitation // Wolfson, Nessa and Judd, Elliot (eds), 1983. – P. 116-128.
11. Scollon, Ron and Suzanne Scollon. Intercultural Communication: A Discourse Approach. Second Edition. – Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 2001. – 316p.
12. Шагаль В.Э. Арабский мир: пути познания. Межкультурная коммуникация и арабский язык. – М.: Институт востоковедения РАН, 2001. – 287с.
13. Brislin, Richard. Understanding Culture's influence on Behavior. 2nd edition. – London: Harcourt College Publishers, 2000. – 256p.
14. Rubin, Joan. How to tell when someone is saying «No» Revisted // Wolfson Nessa and Judd Elliot (eds) Sociolinguistics and Language Acquisition. – Rowley, London, Tokio: Newsbury House, 1983. – P.10-17.
15. Ockenden, Michael. Situation Dialogues. – Longman Group UK Limited, 1997. – 385p.

Надійшла до редакції 6 червня 2006 р.

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ВИТОКИ МОВОТВОРЧОЇ ФУНКЦІЇ

І.К. Кобякова

У статті розглядаються механізм мовотворчої функції (МТФ,) її детермінація консітуаціями та динамізмом мовної системи. Фокусується увага на дієвості соціальних та лінгвістичних чинників, їх інтеграції та обумовленості мовними тенденціями до адаптизму та антропоцентризму.

Загальновідомо, що серед багатьох рис природної мови найбільшу увагу лінгвістів привертають її здатність позначати не тільки предметний світ, але й поряд з іншими семіотичними системами бути носієм пізнавальної діяльності людини, її соціально-психологічної суті.

Соціальний характер спілкування людей проявляється у всіх функціях мови. Поняття мовної функції багатозначне і багатоаспектне. О.С. Ахманова, розглядаючи метазнак функції, звертає особливу увагу на такі аспекти, як комунікативність, емотивність, вмотивованість та фактичність [1, с. 506-8].

Крім комунікативної функції, функції висловлювання і формування думки, експресивної та репрезентативної функцій, в лінгвістичній літературі все більшого визнання набувають апелятивна, прагматична та мовотворча функції. Розуміння функцій мовних елементів за їх цільовим призначенням і роллю в тій системі, в якій вони функціонують, покладено в основу дослідження їх амплітуди відхилення від встановленого знаку у мовній структурі до використання в комунікативних ситуаціях.

Відсутність спільних термінів для позначення мовних функцій, взаємозамінність термінів свідчать про наявність дослідницьких лагун у лінгвістиці, про перспективу ідентифікації та експлікації категорій мовних і мовленнєвих функцій.

Багатозначність і поліфункціональність мовних одиниць обумовили появу цілого ряду алонімів-експлікаторів, серед яких найчастіше зустрічаються такі: *призначення, мета, завдання, роль, настанова, позначення, дія, характер, вживання, властивість, пристосування, передача, використання*. Функції розглядаються лінгвістами в широкому контексті. К. Бюлер [2] до їх переліку вносить функції артикля, мелодики, побажання, граматичну функцію займенника, функцію відмінка, називну, діакритичну, апелятивну функції, функцію експресивну, сигнальну і, нарешті, функцію творення [2]. Часом названі функції між собою перехрещуються, можуть, об'єднавшись чи роз'єднавшись, позначати нові мовні явища, які ще чекають свого вивчення. Наприклад, розглядаючи схему К. Бюлера, Р. Якобсон вводить поняття коду і контексту. Серед перелічених функцій він [3] особливо наголошує на шести основних функціях мови, а саме: 1) емотивну функції; 2) конотативній функції (намагання викликати в адресата певний настрій); 3) поетичній функції (актуалізація форми, повідомлення); 4) метамовній функції (функція мови); 5) когнітивній функції (настанова на пізнання дійсності); 6) фатичній функції (вказівка на встановлення контакту).

Мова – глобальна за своїм значенням, багатоярусна за структурою і поліфункціональна за призначенням – закріплює у своїх елементах результати соціальної діяльності людини. Ці значення обумовлені тріадою семіозису: суб'єкт, що пізнає, пізнавальний об'єкт і мовний знак [4]. Функції мови, як основні, так і факультативні, орієнтовані на мовний і людський фактори, що корелюють з мисленням і об'єктивною дійсністю. Визначення певної функції залежить в багатьох випадках від спрямованості лінгвістичних досліджень, концепцій, завдань і мети досліджень.

Серед мовних функцій цього надзвичайно «складного інструмента» К. Бюлер [2, с. 5] виділив репрезентативну функцію як додаткову. Про це доповідав учений на конгресі психологів у 1980 році [5, с. 15].

До бюлерівського списку мовних функцій додаються нові метазнаки, а серед них - консультативна, виховна і літературна функції.

У сучасній лінгвістиці фокусується увага на текстових функціях. М.А.К. Халідей до основних функцій залучає:

- 1) концептуальну, що відтворює ставлення автора до навколишнього світу і об'єктивної реальності;
- 2) міжособову рольову, що є носієм соціальних відносин;
- 3) текстову, що забезпечує подання інформації у вигляді зв'язного висловлювання [6, с. 138]. Серед функцій виділяються естетична,

філософська і пізнавальна [7, с. 12]. Серед текстових функцій виокремлюється мовотворча функція [8, с. 104-110].

Мовотворча функція (МТФ) безпосередньо пов'язана з лінгвокреативним мисленням (ЛКМ), спрямована на виявлення і закріплення нової сутності шляхом трансформації наявних мовних елементів. Лінгвокреативне мислення у ході пізнавальної діяльності оперує емоціями, що виникли на базі нових понять і закріпились у мовних значеннях. Лінгвокреативне мислення відтворює образ світу в кожній окремій мові індивідуально, безпосередньо [9, с. 36]. ЛКМ виділяється на фоні інших типів мислення, на свій розсуд: наочне мислення орієнтує людину на конкретні обставини, ситуації й стає невід'ємною частиною ментальної дії. Авербальне мислення (понятійне) реалізується в ході наукового пошуку, при цьому підтримуючи баланс між мовою і реальністю [8, с. 104-110]. У мові проявляються різні типи словесного (вербального), образного, практичного і непрактичного мислення. Образне мислення доповнює і компенсує вербальне мислення. При практичному мисленні словесне оформлення має додаткове значення (пор. словесні координації трудових процесів). Непрактичне мислення пов'язане з інтелектуальними процесами осмислення референта, його коментування та експлікації.

Людська мова не тільки відображає навколишню дійсність, але й безпосередньо бере участь у створенні мовної системи, в якій референти знаходять своє специфічне відображення. Відбиття навколишньої реальності в мисленні і мові нагадує нам сонячне проміння, що проходить через подвійне середовище, але залишається ним із притаманними властивостями [9].

У лінгвістичній діяльності відбувається специфічна модуляція, перегляд попереднього соціального і лінгвістичного досвіду. В ході створення інновацій інтегрують два феномени – думкотворення та використання мови. Матеріалізація думки залежить від автора, його креативних здібностей.

Наприклад, референт *friend* одержує різні пояснення залежно від того, який за менталітетом автор експлікує це поняття.

- Пор.: 1 *A friend – a person, whom one likes, respects and meets often.*
2 *A friend in need is a friend indeed.*
3 *In every mess I find a friend.*
4 *In every port a wife.*
5 *A friend in power is a friend lost.*
6 *A steady patriot at the world alone, the friend of every country, but his own.*
7 *There is a friend that sticketh closer than a brother.*
8 *There wert my guide, philosopher and friend.*
9 *A friend unseen, unborn, unknown.*
Study out my words at night, alone:
Read a poet, I was young.
10 *Give me the arrowed, erect and manly foe.*
Firm I can meet perhaps return the blow.
But of all player good Heaven, thy wrath can send.
11 *Save me, oh, save me, from the candid friend* [10, с. 11].

Слово *friend* у наведених 1, 2, 6, 7 прикладах знаходить пояснення в руслі концептуального бачення референта. МТФ експлікує соціальний досвід новаторів у значеннях *friend* (3, 4, 5, 8, 9). Слово *friend* використовується тут для переосмислення думки про референта. Це слово є концептуальним центром нової думки в гумористичному [4,5,6], серйозному [9] та іронічному [10, с. 11] уявленні.

Соціальний характер МТФ проявляється в ословленні, матеріалізації пізнавальної творчої діяльності людини, концепції нових оцінок соціально-психологічного життя.

Вербалізовані за допомогою МТФ думкомовлення відрізняються інновативністю на рівні як поверхневої, так і глибинної структур.

Пор.: *An apple a day keeps a doctor away* /proverb/ → *A laugh a day keeps a doctor away*.

Take care of the pence and pounds will care of themselves → *Take care of the sense, and the sounds will take care of themselves*.

An old friend is better than two new friends (proverb) → *Better a new friend than an old foe*.

Never put off till tomorrow what you can do today → *Never do tomorrow what you can do today* → *Never do today what you can put off till tomorrow*.

Live and learn; Art is long, life is short → *We live and learn, but not the wiser we grow*.

Головне призначення МТФ – створювати оригінальні думкомовлення, модифікувати, змінювати, а іноді й перекручувати, спотворювати досвід соціуму.

Пор.: *Two is company three is none* (proverb) → *Three is company two is none*.

У даному випадку смисл першого виразу викривлений у другому реченні. Гра думкою омовлюється за допомогою two та three. МТФ у даному випадку використовує лексичну перестановку. Мовні сентенції модифікуються, дериват міняє тональність, серйозне поступається несерйозному, сталий вираз - окаянізм.

МТФ грає думкою, словом або тим та іншим одночасно. При грі словом менше уваги приділяється смислу, формі надається прерогатива, при цьому нестандартне вживання слова дивує адресата.

Пор.: *When I am good I am very very good, when I am bad, I am better*

Зміни можуть торкатися як смислу, так і форми мовної одиниці, при цьому інновації утворюються на базі уже відомого досвіду.

Існують певні прийоми мовної гри, в найбільш загальному вигляді їх можна представити як 1) вибір незвичних засобів вираження та 2) побудова своєрідних нестандартних одиниць за формою/значенням. Поява нестандартних елементів свідчить про адаптивність мови, про значущість протиріч між обмеженими ресурсами мови й необмеженими можливостями її використання.

In two words: im possible. You can include me out.

But where are the snows of yesterday?

They gave it me for an un-birthday present [10, с. 11].

Поява окаянізмів цього типу свідчить про великі можливості мовотворчої креативності. Покажемо використання кругової дефініції (а) хіазму, повтору суміжних синтаксичних конструкцій (б):

а) *The Golden rule is that there are no Golden rule* .

Rose is a rose is rose is a rose;

б) *Be wisely worldly be not worldly wise.*

Men talk of killing time while time quietly kills them.

МТФ може грати морфемами, словами, висловлюваннями, наприклад:

When I am good, I'm very good, but when I'm bad, I'm better.

Probable impossibilities are preferred to improbable possibilities.

A dentist at work in his vocation always looks down in the mouth.

I never worry about diets. The only carrots that interest me are number of carats in a diamond.

Мовна гра – феномен іманентної системи мови. При перекладі мовної гри на іншу мову відшуковуються аналоги нової системи.

Пор. рос.: *И гвоздь сезона бывает ржавым; Смешливых ив не бывает; Он жег сердца глаголами и другими частями «речи».*

Дистинктивною рисою МТФ є евристичний пошук вербальних засобів. МТФ підпорядковує собі мову, враховує її можливості.

Амбівалентність, двозначність висловлювань використовується авторами з метою досягнення гумористичного ефекту. Гумористична експлікація референта впливає із переоцінки фонових знань мовного колективу.

The reason that we like to think so well of others is that we are all afraid for ourselves. The basis of our optimism is sheer terror (O.Wilde).

Семантика даного авторського гумористичного висловлювання (АГВ) обіймає семи «нове», «переосмислене», «забавне», «захоплююче». Гра думкою в АГВ реалізується як традиційними безобразними (а), так і нетрадиційними засобами (б). У першому випадку неочікуваним, непередбачуваним є вербалізація понять, які неможливо порівняти.

а) *The best cure for insomnia is to get a lot of sleep* (W.Fields).

What is the answer? ... In that case, what is the question? (G.Stein).

Advice to person's about to marry. – «Don't!» (X. Punch).

Education is what survives when what has been learnt has been forgotten (B.Skinner);

б) *Vice-president is a spare tire on the automobile of Government* (J.Garner).

What is a ship but a prison? (R.Burton).

England is a paradise for women, and hell for horses: Italy is a paradise for horses, hell for women (R.Burton).

Marriage is the waste-paper basket of the emotions (S.Webb).

У другому випадку гра думкою здійснюється за допомогою контекстуально забарвлених одиниць. В основу тропеїчних засобів АЮІ покладено антропоцентричний принцип людини – міра. Будь-який троп створюється за людськими критеріями. Концептуальна картина світу ґрунтується на досвіді людини, а мова готує русло, яким тече потужний потік творчої думки.

Recollection is the only paradise from which we cannot be turned out (P.Richter).

Witt is the salt of conversation, not the food (W.Hazlitt).

Hope is a good breakfast, but is a bad supper (F.Bacon).

Every great man nowadays has his disciples and it is always Judas who writes the biography (O.Wilde) [10, с.11].

Взаємодія буквального і переносного значень в рамках АГВ є основою для реалізації суб'єктивної модальності, експресивного вираження емоцій того, хто говорить. Модифікація слів реалізується за формулою $S_1 \leftrightarrow S_2 \rightarrow S_3$. Весь контекст S_1 впливає на значення окремого слова S_2 , яке, в свою чергу, впливає на значення тексту S_1 , а потім, як результат цього впливу, породжує нове значення S_3 .

Так, якщо в нейтральний текст поміщається конотативно заряджене слово, воно, впливаючи на весь текст, перетворює його в неочікуване судження.

Sometimes I read a book with pleasure, and detest the author [J.Swift].

Слово *detest* змінює характер значення всього речення, в яке воно вставлене. Буквальне, формально виражене значення та затекстове значення вступають в складні стосунки, в опозицію того, що сказано, й того, що насправді має місце.

Конситуація в АГВ препарує появу оказіональних значень, що нейтралізують вихідну, дотекстову семантику.

SUMMARY

The article deals with the nature of lingo-creative function (LCF), its determination by adaptive and dynamic power of language. Much attention is focused upon the social and linguistic factors, their integrity and dependence on the anthropocentric tendencies of language.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов.-М.: Сов. энциклопедия, 1966.-606 с.
2. Бюлер К. Теория языка. – М.: Прогресс, 1993. – 502 с.
3. Jacobson R. Linguistics and Poetics // Style and Language. – Massachusetts. - 1995. - P.350-377.
4. Уфимцева Н.В. Семантика слова // Аспекты семантических исследований. – М.: Наука, 1980. – С. 5-80.
5. Kainz F. Geleitwort. Sprachtheorie. – Stuttgart, 1978. – 15 s.
6. Halliday M.A.K. , Hasan R. Cohesion in English. – London, 1984. – 307 p.
7. Яворівська Г.М. Нові аспекти в розробці функцій мови // Мовознавство. - 1989. - №5. - С. 12-17.
8. Серебрянников Б.А. О материалистическом подходе к явлениям языка.-М.: Наука, 1983.
9. Виноградов В.В. Проблемы русской стилистики. – М.: Высш.школа, 1981. – 319 с.
10. The Book of English Humour. – Moscow: Raduga Publishers, 1990. – 432 p.
11. The Book of American Humor. 20th Century. – Moscow: Raduga Publishers, 1984. – 522 p.

Надійшла до редакції 6 червня 2006р.

СТАТУС СТУДЕНТСЬКОГО СЛЕНГУ ТА АДГЕРЕНТНИХ ГРУП АНГЛОМОВНОЇ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ

В.О. Дорда

Стаття присвячена когнітивним аспектам сленгу, його статусу в парадигмі ненормативної лексики англійської мови. Робиться спроба намітити перспективи вивчення його соціально-лінгвістичних параметрів.

Проблематика сленгу є предметом постійного наукового пошуку. Різні аспекти сленгу вивчалися у працях Е. Патріджа [1], Г. Менкена [2], І. Гальперіна [3], А. Швейцера [4]. Соціолінгвістичні параметри американського сленгу досліджувалися у працях В. Лабова [5], М. Маковського [6], Дж. Лайтера [7], К. Ібле [8] Ю. Зацного [9], І. Гонти [10] О. Клименко [11]. В. Балабін вивчає сленг в американському дискурсі [12].

Більшість дослідників дискурсу доходять висновку, що дискурс – це форма використання мови (language in use), «мовний корелят відповідної сфери комунікативно-мовленнєвої діяльності, людської свідомості та практики» [13, с. 105].

І.С. Шевченко експлікує дискурс як інтегральну частину мисленнево-комунікативної діяльності, сукупність процесу й результату, позалінгвальних і власне лінгвальних прагматичних, соціальних, когнітивних аспектів, які обумовлюють вибір мовних засобів [13, с. 106].

Студентський сленг свідчить про те, що структура мови відбиває соціальну гетерогенність структури суспільства. У ньому знайшли втілення багато соціальних процесів і соціально-психологічних установок американського суспільства. На думку А.Д. Швейцера, одиниці студентського сленгу пов'язані із соціальною стратифікацією американського суспільства і його соціальною диференціацією - соціально-груповою, соціально-демографічною, віковою і так далі - і відбивають життєвий шлях американця [4].

Питаннями сленгу займалися, передусім, лексикографи, які перевагу віддавали його структурі і мало уваги приділяли теоретичним розробкам проблеми. Збирачі сленгової лексики (СЛ) минулого та упорядники